

MAGNUS LJUNG: SWEARING. A CROSS-CULTURAL LINGUISTIC STUDY. STOCKHOLM: PALGRAVE MACMILLAN, 2011, 190 STRANI.

Leta 2011 je izšla knjiga Magnusa Ljunga, ki obravnava kletvice tako s teoretičnega vidika kot rabe, hkrati pa mestoma podaja komparativne vidike tekstualne in kontekstualne ravnine. Kljub temu da Ljung mestoma obravnava kletvice komparativno z drugimi jeziki in kulturami, je glavni poudarek v knjigi na kletvicah v angleškem jeziku in kulturi. Ob primerjavah pa vplete predvsem italijanski, francoski, španski, nemški, norveški, ruski, poljski, češki, madžarski, finski, estonski jezik, te pa mestoma primerja še z neindoevropskimi jeziki, npr. turščino, svahilščino itd.

V prvem poglavju je v središču poskus definiranja preklinjanja. V ta namen v podpoglavjih predstavi vse kriterije, ki so bili potrebni za opredelitev kletvic: tabu, metaforičnost, formulaičnost in emotivni jezik. Kot sklep zaključí, da je preklinjanje (Ljung 2011:4):

1. Raba enot, ki vsebujejo tabu besedje.
2. Tabu izrazi so uporabljeni v prenesenem pomenu (posveti se tudi pomenskemu razvoju izraza tabu).
3. Večina preklinjanja je formulaičen govor (vnaprej pripravljene enote, stalne besedne zveze, klišeji ...).
4. Preklinjanje je emotivni oz. čustveni govor, pri čemer se opre na Jakobsonovo delitev funkcij jezika, ki razlaga, da je emotivna funkcija usmerjena na govornikov odnos do govorjenega.

Ob koncu poglavja prikaže tudi različne vrste preklinjanja: kot pripomba, poudarek, mašilo itd.

V drugem poglavju avtor obravnava različne podkategorije kletvic oz. poskusi vzpostaviti tipologijo kletvic. Po uvodni

predstavitvi prejšnjih kategorizacij, jih naprej razdeli glede na funkcije, nato pa še glede na temo. Funkcije razdeli na a) samostojno stoječe: prekletstva, zaprisege, nasprotja, ritualne žalitve, neprijazni predlogi ipd., b) mašila: prilastkovni ojačevalci, sočustvovanje ipd., c) nadomestne kletvice (oz. evfemizmi).

Pri delitvi po temah se osredotoči na tabu leksiko, vsebovano pri preklinjanju. Razdeli jih na več različnih tematskih sklopov, ti pa se lahko tudi prekrivajo. Glavne teme so: religiozne/nadnaravne teme; skatološke teme; tema spolnih organov; tema spolnih dejavnosti; tema matere (družine), redkeje pa najdemo tudi prostitucijo, določene bolezni (kolera, kuga), smrt. Izpostaviti gre, da je tovrstna analiza sicer zelo dobrodošla, vendar pa temelji predvsem na preklinjanju v angleškem jeziku, čeprav navaja posamezne primere tudi iz drugih jezikov, zato bi jo lahko na druge jezike prenesli z veliko previdnostjo.

V tretjem poglavju se Ljung posveti zgodovini preklinjanja in zaklinjanja (pri-seganja) kot dvema sorodnima oblikama. V podpoglavjih najprej posveti staremu Egiptu, nato še Bibliji (stari in novi zavezi), v podpoglavjih od srednjega veka dalje pa se osredotoči predvsem na razvoj preklinjanja v angleškem jeziku (kar tudi sam poudari) ter na percepcijo preklinjanja v posameznih obdobjih. Pri obravnavi preklinjanja v sodobnem času potegne nekaj vzporednic tudi z drugimi indoevropskimi jeziki (nemškim, danskim, italijanskim, francoskim, španskim, portugalskim, poljskim, ruskim).

V nadaljevanju knjige Ljung obravnava posamezne vrste preklinjanja, in sicer vzklična mašila, prisege, odločna zanikanja, izgovorjena prekletstva; ritualne žalitve, zmerjanja, sovražne predloge; izražanje ne-strinjanj, nevšečnosti, poudarkov, ogorčenosti

in nestrpnosti. Pri obravnavi podaja vrsto primerov preklinjanja in razlag konteksta v različnih komunikacijskih situacijah, večino iz angleškega jezika (pri čemer loči britansko in ameriško angleščino), precej pa tudi iz drugih jezikov. Tovrstna ilustracija s primeri se zdi še najbolj razlagalna, kar je nedvomno en najboljših doprinosov knjige.

V četrtem poglavju o kletvicah kot vzklčnih mašilih se Ljung naprej sprašuje po opredelitvi v slovarjih, in sicer, da so kletvice ‚vzklik‘. Ta kazalec prevprašuje, saj lahko vrsto izjav opredelimo kot vzklčne. Opozarja, da so bistveno bolj pomembne lastnosti preklinjanja to, da gre za emotivne enote ter vsebujejo tabu leksiko, kot pa vzklčnost. Posebej obravnava preklinjanje kot vsebinsko mašilo, ki se pojavlja predvsem v začetku in koncu povedi, manj v sredini. Raziskavo, ki je pokazala, da je večina pragmatičnega preklinjanja uporabljenega kot mašilo, je izvedel na korpusu govornega jezika britanske angleščine z enim milijonom besed. Korpus je pokazal tudi, da večina kletvic spada v religiozni tematski sklop. Ljung z analizo tega korpusa ugotavlja, da je večina preklinjanja uporabljena v dveh funkcijah: kot označitev večinoma neprostovoljne govorčeve reakcije na različne dražljaje (npr. bolečina, draženje, presenečenje) ali pa kot izraz komunikacijske funkcije subjektivnosti, interaktivnosti in tekstualnosti (Ljung 2011: 95); obe skupini sta močno povezani s pragmatičnimi kazalci.

V petem poglavju se Ljung bolj poglobi v prisege, odločne zavrnitve in prekletstva, ob komentarju, da so prisege in prekletstva najstarejše nam znane oblike preklinjanja (in priseganja). Prisege kot visoko formalizirana oblika so v uporabi ob formalnih dogodkih; v najstarejših gre navadno za izrekanje in obljubo, da bo govorec govoril resnico. Avtor izpostavi formalne prisege – pri formalnih

prisegah izrekanje boga ne moremo uvrščati med zaklinjanja, ker je v teh primerih bog višja sila in je izrekan dobesedno, ne v prenesenem pomenu kot pri preklinjanju; vendar Ljung izpostavi Austinovo (1962) trditev, da tudi če v priseganju ni rabe tabu izrazov, so obvezujoče, kar v prvi vrsti naredi že glagol izrekanja.

Odločne zavrnitve pogosto vsebujejo kletvice; gre za mehanizem, da z uporabo tabu besedišča poleg zavrnitve še znižamo pomen trditve/zavrjnjenega.

Prekletstva so dolgo in dobro znana v zgodovini in gre za skupino, ki je blizu prisegam. Ljung ob bok t. i. resnim prekletstvom (ki izražajo govorčevo željo prinesiti zlo nad drugega) doda t. i. neresna prekletstva. Ta ravno tako najpogosteje izrekajo na pomoč boga ali hudiča, vendar gre za formulaične konstrukcije, ki izražajo govorčevo nestrinjanje z nečim ali nekom in nadnaravne sile niso referenčno izrekanje.

V šestem poglavju Ljung obravnava tri tipe preklinjanja: ritualne žaljivke, zmerjanja, neprijazni predlogi. Ti spadajo v širšo skupino žaljivk, vendar imajo te skupno, da izražajo negativna občutja do drugega v času govornenja (v nasprotju z izrekanjem prekletstva, ki naj bi na naslovnika padlo v prihodnosti). Te oblike navadno obsegajo teme kot: seks, mama (incest), masturbacija, živali in bolezni. Predvsem gre za oblike, ki provocirajo naslovnika in požanjejo buren, celo nasilen odziv; v teh primerih so te žalitve postale osebne. Nadalje se Ljung posveti konkretnim realizacijam tovrstnega preklinjanja in posameznim temam, ki se pojavljajo pri njem.

V sedmem poglavju avtor obravnava predvsem kletvena mašila, ki jih ljudje uporabljajo v različnih funkcijah v svojem govoru. Gre za klevice, ki so pogoste kot ojačevalci ekspresivnosti povedanega. Avtor

v tem poglavju po posameznih podpoglavjih posebej obravnava različne jezikovne skupine: germanska, romanska, slovanska in ugrofinska ter ob koncu t. i. druge jezike. V teh podpoglavjih slika podobnosti in razlike z drugimi jeziki prej ugotovljenih značilnosti kletvenih mašil v angleškem jeziku.

V zadnjem poglavju se Ljung na kratko ustavi še pri evfemizmih oz. spremenjenih kletvicah, ki imajo s priponami ali predponami omiljen pomen. Pri teh obravnava predvsem le angleške in ruske kletvice.

Ob koncu knjige je vedno dobrodošel indeks posameznih terminoloških izrazov, ki jih najdemo v knjigi.

Knjiga Magnusa Ljunga je poglobljena (komparativna) raziskava o preklinjanju z dobro sistematizirano vsebino in jasnimi kontekstualnimi prikazi. S primerjalnimi obravnavami iz vseh indoevropskih jezikovnih skupin daje bolj poglobljen vpogled v razlike in podobnosti preklinjanja v različnih družbah, kar sicer napoveduje že malce preambiciozen naslov knjige, saj knjiga vendarle obravnava predvsem preklinjanje v angleškem jezikovnem in kulturnem svetu. Kakorkoli, gre za delo, ki se trenutno uvršča med osnovno literaturo na dano temo in z vidika medkulturne analize v slovenskem prostoru odlično dopolnjuje leta 1997 izdano knjigo *Kletvice in psovke* Bernarda Nežmaha, ki obravnava predvsem slovenski jezikovni in kulturni svet na dano temo. Ob branju knjige pa se je hkrati pokazalo tudi, da bo treba dopolniti tudi slovenski terminološki aparat za obravnavo in tipologijo kletvic.

EMILY LYLE, *TEN GODS: A NEW APPROACH TO DEFINING THE MYTHOLOGICAL STRUCTURES OF THE INDO-EUROPEANS*. CAMBRIDGE: CAMBRIDGE SCOLARS PUBLISHING, 2012, 152 STRANI.

Razumevanje družbenega, kulturnega in verovnanjskega sistema nekdanjih (še posebej več tisoč let oddaljenih) družb je težavno in vedno fragmentarno. Za poznavanje časa pred izumom pisave se zanašamo predvsem na materialne vire, ki pa, tudi ko se jim v poznejših obdobjih pridružijo še pisni viri, puščajo veliko odprtih vprašanj, pri katerih se je treba opreti na drugačne pristope. Enega od takšnih ponuja tudi monografija *Ten Gods* izkušene raziskovalke Emily Lyle. Pristop, ki ga je ubrala avtorica, odpira nove poti uporabe mitoloških in folklornih vsebin pri preučevanju kulturne zgodovine predvsem prazgodovinskih družb oz. natančneje pri Indoevropcih. Avtorica gradi na predpostavki, da je obstajala skupna indoevropska kozmologija veliko pred izumom pisave. Pri tem se opira na zapise, ki so sicer nastali mnogo pozneje, a omogočajo vpogled v veliko zgodnejša obdobja, iz katerih so te zgodbe izvirale. Tu se seveda pojavljajo številni problemi zaradi fragmentarnosti informacij o tako oddaljenih obdobjih, kot tudi velik časovni razkol med predzgodovinskimi in zgodovinskimi družbami, izvirajočimi iz prvih, zato je treba upoštevati, da gre v prvi vrsti za teoretski model, o (ne) upravičenosti katerega bodo morale soditi nadaljnje raziskave in katerega rekonstrukcije indoevropske družbe ostajajo na izrazito abstraktni ravni. Avtorica se tudi zaveda same narave podajanja mitoloških zgodb, saj se pripovedovalec ne ozira na preteklost ali prihodnost, zgodba se odvija v njegovi sedanjosti. Zgodbe so torej odraz trenutnega dožemanja sveta, ki je blizu nosilcem teh

Saša Babič